

הכל מותר ב"אומה של חשודים" מאת ישי שרון

פתרון-קסם חדש נמצא למלחמה בפשיעה. במסגרת הפרויקט הניסיוני של "עיר ללא אלימות" הוצבו בלמעלה משישים ערים בישראל, אליהן צפויות להצטרף בקרוב כעשרים נוספות, אלפי מצלמות פיקוח ומעקב. המהלך הדרמטי כבר בעיצומו, מבלי שהתקיים בעניין דיון ציבורי אמיתי וטרם לובנה השאלה האם המצלמות אכן מגנות על הציבור, או שמא הן בעיקר פוגעות בו.

המחיר הראשון והברור הוא הפגיעה בפרטיותם של מיליוני אזרחים, שבינם לבין ניהול אורח חיים עברייני אין ולא כלום. המצלמות מאפשרות ניטור בכל רגע נתון אחר מיקומו, פעולותיו היומיומיות וזהות האנשים עימם אנו בוחרים להתרועע. מצלמות חכמות, שכבר קיימות כיום בשוק, מאפשרות "לשפוט" את התנהגותנו ויכולות לאתר אצל אזרחים תמימים התנהגויות "חריגות". אין ספק שמדובר בחציית קו אדום בזהירות שבין הפרט לשלטון. המחיר השני, הסמוי מן העין, הוא הניסיון למשטר ולחנך מחדש את האזרח תוך יצירת "חברת בקרה" שבה האזרח נחשב לעוד פריט מידע, רשומה מוסדית שבחזקת המדינה. סכנה נוספת, כמעט בלתי-נמנעת, היא דליפת המידע המופק מהמצלמות או שימוש לרעה במידע, הן מצד גורמים שלטוניים והן מצד גורמים פרטיים שבעידן ההפרטה צפויים להשתלב בתפעול המצלמות. וישנו כמובן המחיר הכספי. את המשאבים האדירים שמושקעים ועוד יושקעו במצלמות ניתן היה להזרים לאמצעי מניעה אחרים שאינם פוגעים בפרטיות ושיעילותם מוכחת, כגון הגברת הנוכחות המשטרתית, הצבת מאבטחים ושימוש באמצעי מיגון, גידור ותאורה.

ניתן ללמוד רבות מבריטניה, שם הושקעו מיליונים ברישות המרחב העירוני והציבורי בכמות בלתי-נתפסת של מצלמות (לפי ההערכות האחרונות יותר מארבע מיליון, מצלמה אחת לכל 14 תושבים). הנתון המזכיר תמיד לפיו אדם המתגורר בלונדון מצולם כ- 300 פעמים בממוצע ביום הוא אמנם אנקדוטלי, אך בכוחו להמחיש את גודל הבעיה. אפילו אם אין כוונה כרגע להגיע למימדיו התמנוניים של הפרויקט הבריטי, סביר להניח שכלל שינקוף הזמן, ועל רקע המציאות הישראלית המוכרת של פאניקה חברתית הולכת וגוברת, כך יופעלו יותר לחצים להרחיב את השימוש במצלמות, גם במחיר של פגיעה קשה בפרטיות ובצנעת הפרט.

מחקרים רבים שבחנו את יעילותן של המצלמות בבריטניה מלמדים כי השפעתן על רמת הפשיעה היא מינורית, אם בכלל. היו מקומות שרושתו במצלמות, ושיעורי הפשיעה בהם עלו. במקומות אחרים הפשיעה אכן צומצמה אך לא נעלמה, אלא "הועתקה" למקומות אחרים. ניתן היה לצפות, לפחות, שהמצלמות יסייעו בגילוי עבירות ובאיתור עבריינים, אולם גם בהקשר זה המצלמות לא סיפקו את הסחורה. למעשה, אין כיום נתונים מבוססים המעידים על עלייה בשיעורי הגילוי. להיפך, ישנם מחקרים שמראים כי התקנת מצלמה באזור נתון אינה מגבירה את הסיכויים לתפיסת העבריין שביצע בו עבירה. שיעור התיקים שפוצח באמצעות המצלמות נמצא זניח, ומדוח פנימי של משטרת לונדון שנחשף לאחרונה, עולה כי על כל אלף מצלמות נפתר פחות מפשע אחד מדי שנה. אנשי משטרה מתלוננים כי המידע שמתקבל מהמצלמות מוסיף עוד שחת לערימה, וכי תפעולן מצריך הקצאת משאבים אותם ניתן היה להשקיע באמצעי גילוי "מסורתיים" שיעילותם גדולה בהרבה. לא בכדי, הודיעה הממשלה החדשה בבריטניה כי תבחן את הצורך בצמצום מספר המצלמות ובהידוק המערך הרגולטורי שחל עליהן. המחירים הקשים הכרוכים בהצבת אלפי מצלמות במרכזי ערינו, כמו גם סימני השאלה הגדולים המתעוררים עתה בבריטניה בדבר האפקטיביות שלהן, מחייבים חשיבה מחודשת. אולם גם אם לא ניתן יהיה לעצור את המהלך בכללותו, שכלל הנראה עתיד לשנות מן הקצה לקצה את המרחב הציבורי בו אנו חיים, ישנה חשיבות מכרעת להסדרתו המשפטית בחקיקה ראשית ומשנית. במסגרת המערך הרגולטורי יש לקבוע אמות מידה מפורטות, ברורות ואחידות בדבר מיקום ומספר המצלמות, אופן התייעוד, אבטחת המידע, שמירת המידע ומחיקתו, אמצעי שילוט וידוע לציבור, זהות הגורמים הרשאים לצפות במידע והכשרתם המתאימה, מנגנוני העברת המידע לגופים אחרים, הטלת סנקציות בגין שימוש לרעה ועוד.

התופעה של "כריית מידע" הפכה לאופנתית בעת האחרונה. פרויקט המצלמות מצטרף לשורה

המשרד: רחוב השלושה 2 ת"א, מיקוד: 61092

כתובת אתר המשרד: www.education.gov.il/zchuyot

E-mail: tova.edu@gmail.com

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
הפיקוח ליישום חוק זכויות התלמיד

ארוכה של אמצעי כרייה שלטוניים נוספים כגון המאגר הביומטרי, תעודות זיהוי "חכמות", מאגר נתוני תקשורת של כלל האזרחים, המעקב אחר תנועות הגולשים באינטרנט ועוד. הרחבת השימוש בטכנולוגיות ניטור ומעקב מהווה שינוי יסודי וערכי של העקרון הבסיסי לפיו אמצעי פיקוח מופעלים רק על מי שחשוד באופן קונקרטי בביצוע עבירה. ייתכן שהרחבת השימוש נובעת מן התפיסה לפיה כל אזרח מהווה סיכון פוטנציאלי לחברה, וככזה מוצדק, ואף חובה, לפקח עליו. מכאן נוצרת הנורמה לפיה למדינה יש זכות לעקוב אחר כלל אזרחיה. מותר לה, כי מבחינתה הפכנו ל"אומה של חשודים".

הכותב הוא עורך-דין
השם "אומה של חשודים" לקוח מכותרת הסרט "Suspect Nation" משנת 2006